

Tartalom

Miért vagyunk képesek a boldogságra? A boldogság vágya, mint a bennünket mozgató erő. Életünk biológiai és társadalmi formájának hatalma felettünk.

Megjegyzés

Viszonylag hosszú és nagyon filozofikus téma, túlnyomórészt kisbetűvel. A lényege az, hogy: 1) A boldogságra való képességünk nagyrészt azért van, hogy a viselkedésünk az említett formáknak megfelelő legyen; és 2) E formák nagy hatalommal bírnak felettünk. (Bár az öntudatunk révén azért szabadabbá váltunk.) Akit a gyakorlati dolgok érdekelnek, nyugodtan kihagyhatja.

A boldogság eredete és a forma hatalma

(Azonosító: 044; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Az elme jelenségei

Forma

A forma alapjai

Forma, öntudat és érzékek

Forma, öntudat, motivációk és érzelmek

Forma, öntudat és gondolkodás

A boldogság eredete és a forma hatalma

Boldogság

Ember

Társadalom

Egység

Program

Az ember élete

1. A boldogság eredete	2	—
1.1. Háttér.....	2	
1.2. A boldogság útja	3	1
1.3. A boldogság energiája	4	
2. A forma hatalma	5	—
2.1. A forma hatalmának jellemzői	5	
2.2. A biológiai forma eszközei	5	2
2.3. A társadalmi forma eszközei	6	
2.4. A társadalmi forma kompatibilitása a biológiaival	7	
2.5. A forma és az öntudat.....	7	—
2.6. A formához való alkalmazkodás.....	9	
3. A formát létrehozó mechanizmus, a forma és a tartalom kapcsolata.....	10	3

1. A boldogság eredete

1.1. Háttér

Az elme, pontosabban annak érző része, a lélek, képes magát jól és rosszul érezni. Ezt nevezem **a boldogságra való képességnek**. A lélek különféle módokon képes erre: például rosszul érezheti magát azért, mert fáj a lába, de azért is, mert sikertelennek érzi magát. Ezek a módok a **motivációk**. Az elméről, a lélekről és a motivációkról részletesebben ‘Az elme szerkezete’ illetve a ‘Forma, öntudat, motivációk és érzelmek’ témákban lehet olvasni.

Mint látható, amikor a boldogságról, az arra való képességről beszélek, **ide értem** egyrészt **a testi érzéseket**, másrészt **a boldogtalanságot is**. A boldogság és boldogtalanság ugyanannak a dolognak a két oldala: a motivációink általuk ösztönöznék bennünket a megfelelő viselkedésre, vagy úgy, hogy valami kellemesre vágyunk, vagy úgy, hogy elkerülhetünk valami kellemetlent.

A fent említett témákból azt érdemes felidézni, hogy a motivációk két részre oszthatóak:

1) A forma motivációi

A biológiai és társadalmi forma (különösen az előbbi) ezek segítségével vesznek rá bennünket az érdekeiknek, fennmaradásuknak megfelelő viselkedésre. A két forma által használt motivációk viszonylag jól elkülönülnek. **A biológiai forma motivációi** közé tartoznak például a testi fájdalmak, a táplálkozási motivációk vagy a szexuális vágy; míg a **társadalmi forma** például az elfogadottság igényével és a csoportszellemmel ösztönöz.

2) Univerzális motivációk

Ezek többnyire nem a forma érdekeit szolgálják, és nagyrészt az öntudattal együtt jelennek meg. Közéjük tartozik például az etikai érzék, a humorérezék, és az, hogy a dolgok tudata, így sikerességünk vagy sikertelenségünk tudata is boldoggá vagy boldogtalanná tud tenni.

A motivációkat más szempontok szerint is lehet csoportosítani. Így vannak a **testi érzések**, mint amikor fáj a lábunk, másfelől pedig a **lelki érzelmek**, mint amikor a sikertelenségünkön keseregünk.

1.2. A boldogság útja

A boldogságra való képességünk kezdetben kizárólag arra szolgált, hogy a biológiai forma általa irányítson bennünket. Ez később, az öntudat megjelenésével megváltozott, az elmének új, a formától független örömforrásai születtek, ám az irányítási funkció is megmaradt, sőt kibővült, és immár a társadalmi forma is felhasználja azt.

1) A biológiai forma és a boldogság

A **biológiai forma** azért hozta létre az elmét, mert ezzel egy igen hatékony eszközhöz jutott a viselkedés irányítására. Az elmének ugyanis elég azt megmondani, hogy mire törekedjen, a többit megoldja maga. Bővebben lásd 'Az élet és az elme' témában.

Az elme viszont csak a megfelelő irányítással együtt hasznos a formának. Ahol ez nincs meg, ott az elme nem feltétlenül viselkedik a forma érdekeinek megfelelően, az olyan formák pedig, melyek ezt nem kezelik, kiszelektálódnak, eltűnnek. **Ez hozta létre és tartja fenn a forma hatalmát**, beleértve a motivációkat és a **boldogság képességét** is. (A boldogság képességét a biológiai forma hozta létre, hiszen ekkor még nem voltak társadalmak; a kiszelektálódásról és általában a forma hatalmának létrejöttéről, fennmaradásáról mondtak azonban a társadalmi formára is érvényesek: csak az olyan társadalmak maradhatnak fenn, melyek biztosítják, hogy tagjaik a társadalom érdekeinek megfelelően viselkedjenek.) Lásd ehhez a biológiai és társadalmi antropikus elvet 'A forma alapjai' témában.

Ebben a fázisban még, öntudat és társas lét hiányában, többnyire egyszerű, testi érzések is megfeleltek az irányításra. **A testi boldogságra való képességünket a biológiai formának köszönhetjük.**

2) Öntudat és boldogság

Nagyrészt az öntudattal jelentek meg a fent említett **univerzális motivációk**, mint az etikai és a humorérezék. Ezeket azért nevezem univerzálisaknak, mert többnyire nem a forma érdekeit szolgálják, ők az elme saját boldogságforrásai: **a boldogság képessége részben elszakad a formától**. Azért csak részben, mert a régi motivációk irányító szerepe azért megmarad, sőt, az öntudat függetlenedési tendenciáira válaszul új irányító motivációk is megjelennek, különösen a szerelem.

3) Társadalom és boldogság

A társas lét illetve a társadalmak megjelenésével ismét új motivációk jelentek meg. Ilyenek az elfogadottság igénye és a csoportszellem, az, hogy az egyént érinti az, ami a csoporttal, annak tagjaival történik. Ezen kívül a társadalmi forma **felhasznál** egyes univerzális **motivációkat**, így az etikai érzéket és a sikervágyat, továbbá a biológiai forma motivációi közül is néhányat, mint a birtoklási vágyat és a versenyszellemet, abból a célból, hogy a társadalom tagjai a társadalom érdekeinek megfelelően viselkedjenek. (Mint alább látni fogjuk, a társadalmi formának a motivációkon kívül

egyéb eszközei is vannak.) **A boldogság képessége tehát immár az társadalmi formát is szolgálja.**

Érdemes még észrevenni, hogy az öntudat megjelenésétől kezdve létrejövő új motivációk már lelkiek: ha nem megfelelően viselkedünk, a választ nem testi fájdalomként érezzük, hanem szomorúságként. **A lelki boldogságra való képességünk elsősorban az öntudathoz és a társadalmi formához kapcsolódik.**

1.3. A boldogság energiája

A boldogság vágya az, ami az érző lényeket mozgatja. A boldogság az elme célja.

Az életnek ellenben nincs célja. Lásd 'Az evolúció logikája' témában.

Mindenki kizárólag a saját boldogsága érdekében cselekszik. \$

Úgy tűnhet, hogy ez néha nem így van, de mélyebben belegondolva látszik, hogy mégis, csak a boldogság keresése rejtett, közvetett vagy hibás.

Például:

1) A másokkal szembeni jóság

Erre több minden vihethi rá az embert. Először is az, hogy ha a másinak jó, az neki is jó. **Másodszor** a lelkiismeret, mely magába foglalja az etikai érzéket és az önértékelést, azaz, ha jót teszek a másikkal, azt helyesnek érzem, illetve magasabbra értékelem magam tőle. **Harmadszor** pedig bármilyen önérdék. Mint látható mindegyik boldogabbá teszi a jót cselekvőt magát is. Lásd bővebben a 'Jó cselekedetek' témában.

2) Mőgöttes motivációk

Amikor ami megnyilvánul, azzal úgy tűnik, az ember árt magának, de valamilyen nem nyilvánvaló motiváció miatt a mérleg mégis pozitív. Ilyen például, amikor az öngyilkos merénylő felrobbantja magát, de ezáltal kielégülést nyer egy sajátos önmegvalósítási igénye. (Tulajdonképpen az előző pont is ide sorolható, de kiemelés érdemelt.)

3) A boldogság közvetett elősegítése

Például amikor valaki koplal, hogy egészségesebb legyen. Az előzőtől ez abban különbözik, hogy itt, amit az ember tesz, az közvetetten, a tett következményein át okoz neki boldogságot, nem pedig közvetlenül, ám egy másik, rejtett motiváción keresztül.

4) Irracionális cselekedetek

Van, hogy az ember tényleg árt magának – azonban ilyenkor is a boldogságot keresi, csak rosszul. Ilyen, amikor az ember az akaraterő, az önfegyelem hiánya miatt képtelen rávenni magát valamilyen kellemetlen, de összességében hasznos dologra; vagy amikor maga keresi a bajt, de csak azért, hogy egy másik problémáját elfedje, illetve úgy érezhesse megbűnhődött valamiért; vagy amikor valaki túlzottan hajszolja a boldogságot, és éppen ezzel teszi szerencsétlenné magát. Lásd ehhez 'Az emberek gondolkozása' témában, hogy az ember gyakran nem cselekszik okosan.

2. A forma hatalma

Ami azt jelenti, hogy a biológiai és társadalmi forma, melyben élünk, korlátoz és irányít bennünket, az elmét. \$

2.1. A forma hatalmának jellemzői

- **Egymásrautaltság**

Egyrészt az elme és az öntudat hasznos a forma számára, lásd 'Az élet és az elme' témában. **Másrészt** az előbbieknél is szükségük van egy formára, amelyben létezhetnek. (Illetve valamire – egy folyamatra, az evolúcióra – ami megalkotja őket.) Ezért csak olyan elmék létezhetnek, melyek bizonyos mértékig alá vannak rendelve a formának.

- **A forma sajátosságaiból fakadó korlátok és az érdekeiből fakadó irányítás**

A forma hatalma két szempontból érvényesül:

- Először is a különféle **formáknak**, fajoknak megvannak a maguk fizikai, teljesítményi **sajátosságai**, korlátai, például hogy általában véve meddig élnek, milyen magasra tudnak ugrani, milyen gyorsan tudnak gondolkodni, vagy éppen, hogy egy adott társadalom mekkora jólétet tud biztosítani. Ezek bennünket, elméket is **korlátoznak**. Lásd 'A szabadság motívuma' témában a korlátainkról mondottakat.
- Másodsorban, mint fentebb elhangzott, a **formáknak** biztosítaniuk kell, hogy az elme az **érdekeiknek** megfelelő módon viselkedjen, ezért különböző módokon, különösen a motivációk által **irányítják** azt. (Általában, amikor a forma hatalmát emlegetem, akkor elsősorban ezt a második pontot értem alatta.)

- **A különböző biológiai és társadalmi formák a nekik megfelelő módokon, eltérően korlátoznak és irányítanak bennünket.**

Így például a gepárd gyorsabban tud futni, mint az ember, és míg az ember egy másik embert kíván meg szexuálisan, addig egy krokodil egy krokodilt.

- **A biológiai forma motivációi erőteljesebbek, de elnagyoltak lehetnek.**

Az elnagyoltságra példa az ember szexuális motivációja, az, hogy milyen sokféle módon keresi a kielégülést azon az egyen kívül, amely a gyermeknemzésre hivatott. Az erőteljesség egyébként a társadalmi formára is jellemző, az elnagyoltság viszont kevésbé. Részletesebben lásd a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' témában.

- **Míg a biológiai forma eszközei az evolúció során belénk épültek, a társadalmi forma hatását leginkább a társadalom tagjai közvetítik egymás felé.**

Magyarán a motivációk belülről hatnak, a mintákat, melyekhez hasonlunk, a gondolati tartalmakat és a társadalmi nyomást ellenben kívülről, egymástól kapjuk.

- **Az öntudat kemény dió a forma számára.**

Különösen mivel az öntudatnak saját, a formától független motivációi vannak, illetve mert képes felismerni a forma hatalmát, és tudatosan kezelni, manipulálni azt. **Részletesebben lásd alább.**

2.2. A biológiai forma eszközei

A biológiai forma az **ön-, de leginkább a fajfenntartás** biztosítása érdekében befolyásolja az elmét. Ezt a **motivációkon** keresztül teszi.

Néhány megjegyzés:

- **Gondolatokat a gének valószínűleg nem is tudnak átadni.** (Készségeket bizonyos mértékig igen. Például a pók is képes anélkül hálót szőni, hogy azt megtanulná, azon azonban már el lehetne vitatkozni, hogy ezt úgy teszi, hogy készletét érez rá, vagy úgy, hogy tudja, hogy hogyan kell csinálni és hogy ez hasznos. Vélhetőleg azért az előbbiről van szó.)
- **A biológiai forma motivációi testiek.**
- **A biológiai forma automatikusan is irányíthatja a viselkedést.** Ez történik ott, ahol nincs elme, de a vegetatív működés és a reflexek révén ott is, ahol van.

2.3. A társadalmi forma eszközei

A társadalmi forma azt igyekszik biztosítani, hogy a **tagjai a társadalom érdekeinek megfelelően viselkedjenek.** Ennek érdekében **többféle eszközt** felhasznál:

1) Motivációk

Vannak egyrészt kimondottan a társas, **társadalmi létet támogató motivációk**, például az elfogadottság igénye és a csoportszellem, illetve a konformitás (hasonulás) vágya. Másfelől a társadalmi forma felhasznál bizonyos **univerzális motivációkat**, például az etikai érzéket és a sikervágyat, valamint a **biológiai forma motivációi** közül is egyeseket, így a birtoklási vágyat és a versenyszellemet.

2) A gondolkozás befolyásolása

Ami **jelentős szerepet kap**, és azért nyílik rá lehetőség, mert a társadalom öntudattal bíró, értelmes lényekből áll. (Valamint azért is, mert az átadandó gondolatok, információ mennyiségét immár nem korlátozza a gének kapacitása.) A társadalom többféle módon befolyásolja a gondolkozást, például ideológiák felhasználásával, de különféle motivációk tudatos tartalmának, így az etikai elveknek és a sikerkritériumoknak a meghatározásával is.

3) Normák

Amilyenek például a jogszabályok és a társadalmi normák. Ezek olyan **társadalmi szabályok, melyekhez kikényszerítő mechanizmusok társulnak.** Azért van szükség rájuk, mivel a társadalom tagjai nem mindig hajlandóak önállóan jól viselkedni. Bővebben lásd az 'Elvek, szabályok, normák' témában.

4) Anyagi ösztönzés

Ha valaki beépül a fennálló társadalmi rendbe, akkor általában anyagilag is jól jár. Például ha iparizált világunkban választunk egy foglalkozást, majd elhelyezkedünk, akkor meg fogják fizetni a munkánkat, és meg tudjuk szerezni a dolgokat, melyek kellenek nekünk. Ellenkező esetben viszont könnyen koldusbotra juthatunk.

(Vegyük észre, hogy mind a **normák**, mind az **anyagi ösztönzés a motivációinkon keresztül hatnak** ránk: előbbi például az elfogadottság igényén át (mivel a normaszegés kiközösítést vonhat maga után), utóbbi pedig a birtoklási vágyunk révén. Mi több, a **gondolkozás formálása is a motivációkat célozza**: egyrészt a motivációk tudatos tartalmát határozza meg, másrészt pedig elmagyarázza, hogy hogyan tudunk eleget tenni a motivációinknak, például ahogyan az ideológiák elmondják, hogy hogyan működik a világ, következésképpen azt is, hogy ha helyesen akarunk cselekedni, azt hogyan tehetjük meg. Tekintve, hogy a boldogság vágya mozgat bennünket, azt pedig a motivációkból nyerjük, mindez nem is csoda.)

Lásd még a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' és a 'Forma, öntudat és gondolkodás' témákat a biológiai és társadalmi forma motivációiról, illetve a két forma gondolkozásunkra gyakorolt hatásáról.

2.4. A társadalmi forma kompatibilitása a biológiaiával

• A társadalmi forma alkalmazkodik a biológiaihoz.

Amivel megerősíti magát. Ha egy társadalom (mint a piacgazdaság) kihasználja a biológiai adottságokat (mint az ember birtoklási vágyát, versenyszellemét), ahelyett, hogy megkísérelné elnyomni azokat, érthető módon megkönnyítheti, hogy a társadalom tagjai a neki megfelelő módon viselkedjenek. Az ilyen társadalmak egyúttal hatékonyabbak és stabilabbak lesznek, miképp a kapitalizmus is annak bizonyult az egyenlősítést prédikáló kommunizmussal szemben. Egy másik példa, ahogyan a társadalmi szerepek lekövetik a biológiai formát, mint a nemi szerepek hagyományos elkülönülése esetén, ahogyan a férfiktól és nőktől a társadalom a saját nemük biológiai adottságainak megfelelő viselkedést, tevékenységet, teljesítményt várja el.

Lásd 'Az evolúció logikája' témában a gének hatását a társadalomra, valamint a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' témában, hogy a társadalmi forma felhasználja a biológiai forma motivációit.

• A társadalmi forma támogatja a biológiaiát.

Gondoljunk csak arra, ahogyan a társadalom ösztönzi a családalapítást, gyermekvállalást, ahogyan védi a nőket és gyerekeket, vagy ahogyan elutasítja a vérfertőzést. Ezek mind hasznára válnak a biológiai formának is. Lásd a 'Forma, öntudat és gondolkodás' témában, ahogyan a két forma egymással összhangban alakítja a gondolkozásunkat a szerelem ügyében.

Van azonban, hogy megbomlik az összhang. Ez figyelhető meg manapság is, ahogyan a felpörgetett, anyagi, szabados világ háttérbe szorítja a családi örömet és a gyermekvállalást. Hosszabb távon az ilyesmi nemcsak a biológiai formának árt, de a vele szembe helyezkedő társadalmat is alááshatja. Lásd 'A kultúra és az ember' témában, ahogyan a társadalmi-kulturális változások megingathatják a társadalmi és biológiai forma közti összhangot.

2.5. A forma és az öntudat

Az öntudattal (és az intelligenciával) meggyűlik a baja a biológiai formának.

Több szempontból is:

1) Az univerzális motivációk nem a formát szolgálják.

Ahogy fentebb említettem. Míg az öntudat megjelenéséig a motivációk szinte kizárólag a forma eszközei voltak, immár, például az etikai érzékkel vagy a humorérezékkel számos olyan dolog is mozgatja az egyént, amelynek nem sok köze van a túléléshez és a szaporodáshoz.

2) Az öntudat hatástalaníthatja a forma hatalmát.

- Először is azért, hogy **képes felismerni** azt.
- Másodszor, **akaraterije** által képes tudatosan kezelni a motivációit, miáltal előtérbe helyezheti az univerzálisakat a formaiakkal szemben. Ráadásul **intelligenciája** révén képes lehet felismerni a saját illetve univerzális érdekeit és azok érvényesítési lehetőségeit, akkor is, amikor azok távolibbak, közvetettebbek, bonyolultabbak a közeli, közvetlen és egyszerű formai motivációkkal szemben. Ez aztán komplikációkat okozhat például az együttműködés fenntartásában, de a párválasztást és szaporodást is megbonyolíthatja. (Lásd ezen ügyek komplikáltságát az embernél az állatokhoz képest.)
- Harmadszor, képes lehet a forma motivációit újfajta módokon, különféle **pótszerekkel** kezelni, ahogyan például az édesítőszerrel elhitetik velünk, hogy valami cukrosat eszünk, vagy ahogyan a pornó segít kiütni a szexuális vágyat. Mi több, az öntudat akár **közvetlenül, belülről**, anélkül is **manipulálhatja a motivációit**, hogy annak bármi köze lenne az eredetileg célzott viselkedéshez, ahogyan a fájdalomcsillapítókkal vagy a kábítószerekkel tesszük.

3) Az öntudat is használja a formát

Például amikor a forma céljaihoz kialakított **érzéseket használja az esztétikai érzékének kiszolgálására**. Másrészt az öntudat akár arra is képes lehet, hogy **felszabaduljon a forma hatalma alól**, tudatosan kezelje, illetve maga szabja meg a formát, amelyben él. Utóbbi a társadalmi formával kapcsolatban elvben már ma is lehetséges, és egy nap talán a biológiai formára nézve is az lesz. Lásd ezekről a 'Forma, öntudat és érzékek' valamint a 'Felvilágosulás és szabadság' témákban.

Vegyük észre, mint **fordul meg lassan a helyzet** ahhoz képest, amikor az elme nem volt több, mint a forma eszköze.

4) A természetes szelekció alól való felszabadulás

Ami ugyan közvetlenül nem káros a formára, de hosszabb távon degenerációhoz vezethet. Lásd bővebben 'Az evolúció logikája' témában.

Az öntudat a társadalmi formára nézve sem csak előnyökkel jár.

Bár **önálló társadalmi formáról** az öntudat megjelenésétől beszélhetünk, valamint az öntudattal **jelenik meg néhány** olyan **motiváció**, melyeket a társadalmi forma is felhasznál, az öntudat egyúttal meg is nehezíti az egyedek közösségekké, társadalmakká szerveződését. Egyrészt, mint az imént említettem, a saját érdekek felismerése általában véve **megnehezíti az együttműködést**, másrészt pedig öntudatos lényeket, egyéniségeket **nehezebb kormányozni**, a társadalom gépezetébe beilleszteni. E nehézségekről lásd 'Az élet és az elme' témában.

Az öntudat okozta komplikációkra válaszul viszont a forma új eszközökre tett szert.

Ilyen például a fentebb említett szerelem, azok az univerzális motivációk, melyeket a társadalmi forma felhasznál, továbbá a gondolkodás befolyásolása és a normák.

Említést érdemel még, hogy **a biológiai forma nagyban meghatározza, hogy egy öntudattal bíró faj mennyire képes kibontakozni.**

Értve ez alatt például, hogy képes lesz-e technikai civilizációt építeni, tudományos eredményeket elérni, művészi alkotásokat létrehozni. Kéz nélkül és a víz alatt mondjuk, mint a ceteknél, ez legalábbis nehezen elérhető.

2.6. A formához való alkalmazkodás

Mint a fentiekből kitűnik, az öntudattal bíró elmét nem feltétlenül teszi boldoggá a forma kiszolgálása. Például vannak, akik szabadságukat féltve vonakodnak gyermeket vállalni, és vannak, akik ódzkodnak a társadalomba való betagozódástól. Kérdés, hogy **mennyire ajánlatos mégis eleget tenni a forma igényeinek.**

Néhány szempont ehhez:

- **A forma eszközei, jutalmai és büntetései**

A formának, mint fentebb láthattuk, megvannak a maga erőteljes eszközei a befolyásolásunkra, melyeket gyakran a „bőrünkön érezzük”. **Nehéz is lenne figyelmen kívül hagyni őket.**

- **A forma hasznos a számunkra.**

Mindenekelőtt **neki köszönhetjük az életünket**, de a **neveltetésünket** is. A formával szemben azonban, ami csak egy lélektelen fogalom, ez természetesen nem von maga után erkölcsi kötelezettséget. Az embertől egyébként sem kérdezte meg senki születése előtt, hogy ilyen meg ilyen feltételekkel is kell-e neki az életet. Azonban egyéb okok is a forma igényeinek kielégítésére ösztönözhetnek, és ilyenkor nem árt látnunk, hogy a rendszer (és a benne résztvevők) **bennünket sem hagytak üres kézzel.**

Nemkülönben, legalábbis, ami a társadalmi formát illeti, **érdeklünkben is áll a forma fenntartása.** Ha gyakran nehéznek is érezzük az életünk, civilizáció nélkül, **anarchiában** jó eséllyel még sokkal **nehezebb lenne.**

- **Ha a formának megfelelően viselkedünk, az általában másoknak is jó.**

Például gyermekek jönnek a világra általa, vagy a társadalomban jól viselkedünk másokkal, illetve kielégítjük a szükségleteiket. (Van azért olyan is, hogy a formának megfelelő viselkedéssel ártunk másoknak. Ilyen például, amikor érző lények húsát fogyasztjuk, vagy embertelen rendszereket szolgálunk ki.) A saját érdekeinken túl ez a másik döntő faktor, amit mérlegelnünk kell: legalább **a jóság elvárható mértékéig jó eleget tenni a formának.** Lásd ehhez ‘A jóság elvárható mértéke’ témát.

A legtöbben persze nem csinálnak ebből ekkora ügyet, és különösebb **ellenállás nélkül követik a forma irányítását.** (Miközben közvetítik is azt a környezetük felé.)

3. A formát létrehozó mechanizmus, a forma és a tartalom kapcsolata

A három tényező kapcsolatai közül a legfontosabb az, ahogyan a forma hat a tartalomra, közelebbről az elmére. Erről volt szó idáig. Azonban ezen kívül is van még néhány említésre érdemes összefüggés.

- **Alakító folyamat → Forma → Tartalom**

Közelebbről: **Evolúció → Biológiai forma → Elme.** Az elhangzottakhoz képest az újdonság az első nyíl, az, hogy a biológiai formára is hatással van valami, illetve rajta keresztül az elmére: az evolúció. Az embernél például neki köszönhető a nemiség, a relatív szemlélet, a versengő természet és az együttműködésre való hajlam valamint halandóság. Bővebben lásd 'Az evolúció általában' témában, 'Az evolúció jelentősége' pontban.

- **Biológiai forma ↔ Társadalmi forma**

- Lásd fentebb, ahogyan a társadalmi forma alkalmazkodik a biológiaihoz, és általában támogatja azt.
- A szerelem, családi élet és a szexualitás egész kultúráját a kétneműségünknek köszönhetjük.
- A csoportos, társas lét befolyással volt az ember biológiai formájára, például elősegítette az intelligencia és a beszéd (illetve az ezeket támogató agyi struktúrák) fejlődését.
- A társadalmi forma befolyással lehet a szelekcióra, illetve arra, hogy kinek hány utóda lesz, ezáltal pedig a biológiai formára is. (Például azáltal, hogy meghatározza, ki hogyan részesül a javakból.)

- **Tartalom → Forma**

Egy példa erre, ahogyan az ember az intelligenciája révén képessé vált a házépítésre, ruhakészítésre és főzésre, ennek révén pedig megfoghatkozhatott a testén a szőr, illetve az állkapcsa, fogai is kisebbekké, finomabbakká válhattak. A tartalom (elme) végső hatása a formára viszont majd az lehet, ha magunk szabhatjuk meg a formát, amelyben élünk, ahogyan fentebb már utaltam rá.

Az itt és az előző pötty alatt említettek nagy részét **lásd** 'Az evolúció logikája' témában. Lásd még ugyanott a gének és a társadalom koevolúcióját.